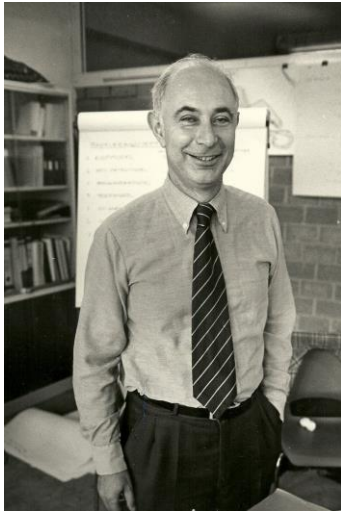

Dr. Karel Joost Nijkerk (1926 - 2007)

Opleiding, promotie en IWA

Karel Nijkerk wordt op 9 augustus 1926 geboren in Schaerbeek, bij Brussel. Hij studeert psychologie en sociale psychologie aan de (Gemeente) Universiteit van Amsterdam en studeert af in 1956. In 1970 promoveert hij op het proefschrift "Internationale bijeenkomsten; een studie van interacties en een evaluatie". Begin vijftiger jaren gaat hij werken aan het Sociaal Pedagogisch Instituut, toen geleid door de hoogleraren Ten Have (sociale pedagogie) en Koekebakker (sociale psychologie). Hij wordt aangesteld voor het opzetten en uitvoeren van de groepspractica. Hij is er werkzaam tot 1980.

Loopbaan

Begin jaren vijftig

Nijkerk wordt één van de pioniers van de introductie van de praktijk en theorie van de groepsdynamica in Nederland. Het bijzondere van de wijze waarop hij (in de eerste jaren samen met Tjeerd Dibbits) deze practica inricht, is het ontdekkende karakter. Een oefenmiddag bestaat uit een korte theoretische inleiding, daarna een groepsoefening (zoals het gezamenlijk maken van een ontwerp voor een dorp) zonder begeleiding door stafleden en tenslotte de bespreking van wat studenten hebben waargenomen. De groepspractica zijn in het begin van de jaren vijftig het enige onderdeel van het studieprogramma waarin studenten ook daadwerkelijk "het sociale" beoefenen.

Midden jaren vijftig

Samen met Marjan Schröder en Ella Goubitz is hij initiatiefnemer van de eerste opleiding tot Trainer in Sociale Relaties, onder auspiciën van en gefinancierd door het NIPG (waar Koekebakker één van de afdelingshoofden was). De opleiders waren medewerkers van het Institute of Social Research van Kurt Lewin (Massachusetts, USA), dezelfde groep die ook de theorie en methode van Planned Change ontwikkelde. Kernconcepten zijn: groepsproces, groepsontwikkeling gedurende de werkzaamheid van de groep en groepsfuncties. Groepsfuncties betreffen in het bijzonder de leiderschapsfuncties zoals initiëren, structuren en sociaal-emotioneel ondersteunen. Deze kernconcepten vormen ook de achtergrond van de theorie en praktijk van de groepspractica.

Mei 1969

Tijdens de bezetting van het Instituut - intussen Instituut voor de Wetenschap der Andragogie (IWA) geheten -, gelijktijdig met de bezetting van het Maagdenhuis in mei 1969, richt hij zich op het bevorderen van de communicatie tussen de bezetters (studenten en stafleden) en professor Ten Have. Na de instituutbezetting vertrekt Ten Have.

Het aantal eerstejaars neemt toe van ongeveer 60 naar 150 jaarlijks begin jaren 70.

De jaren 70

Interactiepractica.

De practica voor gespreksvoering en groepsprocessen worden geïntegreerd in "interactiepractica", de staf heeft 4 fulltime medewerkers en 3 kandidaatsassistenten. Nijkerk is de senior en primus inter pares. De jaren 70 zijn de hoogtijjaren van de Andragologie en van het werk van de interactiestaf. Tegelijkertijd zijn het ook de zwaarste jaren, omdat vanaf ongeveer 1972/'73 "het marxisme" de dominerende fractie onder de studenten wordt. Ook zijn er enkele marxistisch georiënteerde stafleden. Het gevolg is dat een op onderlinge overeenstemming afgestemde democratie onmogelijk wordt en machtsstrijd de sfeer gaat bepalen. De marxistische stroming kwalificeert aandacht voor interactie- en groepsprocessen als burgerlijke, onderdrukkende manipulatie en legt de nadruk op scholing in strategieën voor de strijd van de arbeidersklasse.

Organisatieagologie.

Ook de positie van organisatieagologie wordt omstreden, maar met de komst van Wim Vrakking, de praktijkachtergrond van Rob Gras en de inbreng van Karel Nijkerk ontstaat toch een specialisatie met eigen programmaonderdelen en praktijkstages en een toenemend aantal afstudeerders.

Nijkerk brengt zijn kennis van groepsprocessen in. Deze zijn ook in gestructureerde sociale systemen als organisaties vaak van doorslaggevend belang, want de veranderingsprocessen in organisaties vinden plaats door, met en in kleinere groepen zoals werkteams, managementteams, projectgroepen, raden van bestuur of ondernemingsraden, niet in het minst door de ruimte die zij bieden aan de synergie van individuele kwaliteiten. Deze is vaak bepalend voor de prestaties en voor het 'esprit de corps' in organisaties. De drie teamleden zijn met de andere betrokkenen zelf ook een voorbeeld van synergie van individuele kwaliteiten.

Het project bij de NOS.

Een en ander heeft geleid tot een groot organisatieveranderingsproject bij het Televisieproductiebedrijf van de NOS, dat in opdracht van de Raad van Beheer van die institutie, vanuit het IWA werd opgezet en begeleid. Het is Karel Nijkerk, die via ergonomen van de Rijksuniversiteit Utrecht de vraag krijgt of andragologen kunnen helpen de sociale aspecten van conflicten over arbeidsomstandigheden van de televisieproductie-medewerkers - meer in het bijzonder van de cameramedewerkers - te analyseren en te verbeteren. Deze vraagstelling past in de traditie van het organisatiewerk en meer in het bijzonder bij de Human Relations benadering van Mayo.

Vanwege de multidisciplinaire aspecten van het vraagstuk schakelt Nijkerk andere IWA-medewerkers en studenten, die stages en leerprojecten zoeken, in. Het project heeft drie docenten en drie afstuderende organisatieagogen meer dan twee jaar bezig gehouden en heeft het IWA en de andragologie op de kaart gezet als praktijkgericht en effectief vakgebied voor organisatieveranderingsprojecten.

Karel Nijkerk is de procesbewaker pur sang, die bevordert dat deelnemers naar elkaar blijven luisteren, niemand gepasseerd wordt en onoplosbare weerstanden worden voorkomen door het volgen van juiste procedures.

De door het IWA-team ontwikkelde aanpak wordt positief gewaardeerd door grote adviesbureaus.

1980 en later

Er blijft meer dan voldoende belangstelling voor de interactiepractica, maar voor Karel Nijkerk is het werken in een verdeeld instituut op den duur niet bevredigend. Hij vertrekt in 1980 en wordt universitair hoofddocent groeps- en interactieprocessen binnen de vakgroep Criminologie van de Juridische Faculteit van de Erasmus Universiteit.

Nevenactiviteiten, o.a.

Naast zijn carrière als wetenschappelijk hoofdmedewerker is Karel Nijkerk vooral bekend als bibliofiel. Zijn liefde voor mooie boeken erfde hij van zijn vader, Bob (M.B.B.) Nijkerk. Toen in 1997 een deel van diens collectie tentoongesteld werd in het Stedelijk Museum, maakte Karel de catalogus.

Karel Nijkerk bouwt gedurende zijn leven een prachtige, nieuwe verzameling modern bibliofiel drukwerk op. Aan het einde van zijn leven doet hij een waardevolle schenking - het boek *Naenia* van P.C. Boutens - aan Museum Meermanno. Naar aanleiding hiervan richt het museum in 2006 de expositie "Naenia, het zeldzaamste boek van de 20e eeuw" in. Het boek is zeldzaam omdat het in 1903 in een oplage van slechts twaalf exemplaren werd gedrukt door de firma Enschedé te Haarlem. Bijzonder is bovendien dat de exemplaren door Jan Toorop zijn voorzien van handgeschilderde initialen. Op de expositie worden elf van de twaalf exemplaren uitgesteld, waardoor vergelijking goed mogelijk is. Bovendien wordt de briefwisseling tussen Boutens en de firma Enschedé getoond.

Publicaties

- Proefschrift in 1970, Internationale bijeenkomsten; een studie van interacties en een evaluatie.
- Nijkerk, K.J. en Ph. H. Van Praag, met medewerking van mevr. J.F. Hulswit, Groepswerk, begrippen, velden, methoden, Samson Uitgeverij, 1974.
- Karel Nijkerk (red. 1975), Training in tussenmenselijke verhoudingen.
- Nijkerk, K.J., Van sociale pedagogiek naar andragologie, Tijdschrift voor agologie, 76 2, pag. 68-79.
- Nijkerk, Karel, Catalogus van de tentoonstelling van een keuze uit de collectie van zijn vader, M.B.B. Nijkerk in het Stedelijk Museum (redactie), 1997.
- Nijkerk, Karel e.a., Tegels en tegeltableaus van de Amsterdamse plateelbakkerij "De Distel" 1895-1925, Nederlands Tegelmuseum Otterlo, Lochem Druk, Lochem 2000.
- Karel Nijkerk, Tien jaar Minotaurus, 1998, een artikel bij gelegenheid van een congres bij de viering van het tienjarig bestaan. Nijkerk is de congresvoorzitter.
- 'Geef mij maar Schaerbeek', een bibliofiele uitgave voor het Gezelschap Nonpareil met herinneringen aan zijn vader en Jan Greshoff, 2001.

De gehele en unieke collectie groepsdynamica boeken van Karel Nijkerk is na diens overlijden in 2007 door de erven Nijkerk geschonken aan de Kring Andragologie en is beschikbaar voor studenten en promovendi in de instituutbibliotheek in de Valkenierstraat 65-67.

Voor de samenstelling van bovenstaande tekst over Karel Nijkerk is naast de samensteller van Naam en Faam Gerhard van Vilsteren, eveneens dank verschuldigd aan dr. R.R. Gras en ir. Ruud König.